

ANTAL DÁNIEL

Gondolatok a különösen védett tanú kihallgatásáról¹

A különösen védett tanú intézménye a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv. (a továbbiakban: Be.) egyik nevesített tanúvédelmi eszköze. A tanúvédelem a büntetőeljárásban kulcsfontosságú. A bizonyítás során ugyanis a tanúk szolgáltatják a személyi jellegű bizonyítékokat, amelyek nélkülözhetetlenek a büntetőjogi főkérdésekben való döntéshez. Annak érdekében, hogy a tanúk befolyásmentes és a valósággal adekvát vallomást tegyenek, alkalmanként szükség van arra, hogy a hatóság garantálja részükre azt a védelmet, amely a minden külső hatástól mentes vallomás megtételéhez szükséges. Legyen szó akár a nyomozásról, akár a bírósági eljárásról, a tanúvédelem mindkét fő szakban hangsúlyos szerepet kap. A különösen védett tanú kihallgatása kapcsán számos kritika érte a jogalkotót², ezek több hiányosságot, hibát említenek az intézmény jelenlegi jogi szabályozásában. Tanulmányomban ezeket veszem számba, és de lege ferenda javaslattal élek a hibák kiküszöbölése érdekében.

Az 1998. évi LXXXVIII. törvénnyel bevezetett szabályok alapján a Be. 97. §-a tartalmazza a különösen védett tanúra vonatkozó szabályokat. Azaz mégsem, e szakaszban ugyanis a jogalkotó csak a különösen védett tanúvá nyilvánítás feltételeit rögzíti, a rá vonatkozó további szabályok szétszórva helyezkednek el a törvényben a tanú jogállásánál, a kihallgatásánál, a nyomozási bíró eljárásánál, a vádiratra vonatkozó rendelkezéseknél, a bizonyítás felvételénél és a bizonyítás kiegészítésénél stb. is részletszabályokat találunk. Különösen védett tanúvá az a tanú nyilvánítható, akinél a 97. §-ban megállapított négy feltétel együttesen fennáll:

- a) vallomása kiemelkedő súlyú ügy lényeges körülményeire vonatkozik;
- b) a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható;

---

¹ A kutatás a TAMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú *Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program* című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

² Például Tóth Mihály, Varga Zoltán, Csák Zsolt, Herke Csongor és Mészáros Bence is kritikával életek műveikben.

- c) személye, a tartózkodási helye, valamint az, hogy az ügyész, illetve a nyomozó hatóság tanúként kívánja kihallgatni, a terhelt és a védő előtt nem ismert; és
- d) személyének felfedése esetén a tanú vagy hozzátartozója élete, testi épsége vagy személyes szabadsága súlyos fenyegetésnek lenne kitéve.

Ezek meglétekor a tanú a vádirat benyújtásáig (tehát a bírósági eljárásban már nem) különösen védetté nyilvánítható³. A különösen védett tanúnak lényeges körülményről lehet tudomása, és a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható. Ebből következően tehát e tanú a büntetőeljárás kulcsszereplője, köznapi elnevezéssel „koronatanúja” lehet. Nyilvánvalóan a nyomozás során eldől, de legalábbis valószínűsíthetően eldől, hogy a tanú ilyen szerepet tölt be. Ekkor pedig a törvény értelmében különösen védetté nyilvánítható, ha arra az ügyész indítványt tesz és a nyomozási bíró arról – az iratok tartalma alapján – határozatot hoz.⁴

A különösen védett tanú kihallgatása

A különösen védett tanú kihallgatásáról a Be. úgy rendelkezik, hogy „*a nyomozási bíró a vádirat benyújtása előtt az ügyész indítványára kihallgatja a különösen védett tanút*”⁵. A Be. 213. § (2) bekezdése értelmében a különösen védett tanú kihallgatásán csak a nyomozási bíró, a jegyzőkönyvvezető, az ügyész⁶ és a tanú érdekében eljáró ügyvéd lehet jelen. Bár a Be. módosítása alapján csak a sértett tanú kihallgatásán lehet jelen az érdekében eljáró ügyvéd, ez a rendelkezés kivétel a fő szabály alól. Mivel a különösen védett tanú személye ismeretlen a terhelt és a védő előtt, így ők sem idézést, sem értesítést nem kapnak az eljárási cselekményről, azon pedig egyéb úton szerzett tudomásuk ellenére sem vehetnek részt. A különösen védett tanú kihallgatásakor a nyomozási bíró feladata, hogy ellenőrizze a tanú szavahihetőségét, a vallomásának hitelt érdemlőségét. Erre vonatkozóan a Be. akként rendelkezik, hogy a különösen védett tanú kihallgatásakor a nyomozási bírónak fel kell tárnia és szükség esetén a nyomozó hatóság közreműködésével vagy más módon ellenőriznie kell a tanú szavahihetőségét, tudomásának megbízható

³ Lásd erről részletesebben Varga Zoltán: A tanú a büntetőeljárásban. CompLex Kiadó, Budapest, 2009.

⁴ Be. 207. § (2) bek. d) pont; 210. § (3) bek. a) pont.

⁵ Be. 207. § (3) bekezdés.

⁶ Lásd erről részletesebben Varga Zoltán: i. m. 132. o.

voltát, és azokat a körülményeket, amelyek vallomása hitelt érdemlőségét befolyásolhatják. Az így szerzett adatokat a kihallgatásról készült jegyzőkönyvben fel kell tüntetni.⁷ A nyomozási bíróra van bízva, hogy milyen módon teszi ezt meg, mindenesetre az ítélőbíróságnak garanciát jelent az, hogy a szavahihetőségre vonatkozó megállapításokat a nyomozási bíró rögzíti, eként tehát – elvileg – ahhoz kétség nem férhet.⁸

Bizonyítékként azonban nem a kihallgatásról készült jegyzőkönyv, hanem annak kivonata használható csak fel, amelyet az ügy irataihoz csatolni kell [Be. 219. § (4) bekezdés]. A jegyzőkönyvi kivonatnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a tanú különösen védett állapota fenntartható legyen, tehát abból a személyazonosságára és a tartózkodási helyére ne lehessen következtetni. A Be. 213. § (4) bekezdés szerint továbbá mód van rá, hogy a tanú kihallgatásáról kép- vagy hangfelvételt készítsenek, illetve a kihallgatását egyéb módon rögzítsék. Ekkor a tanúról készült felvétel másolata technikai úton torzítható. Érdekes kérdést vet fel, hogy a különösen védett tanú kihallgatásáról mi célból készülhet kép- vagy hangfelvétel, illetve mit jelent az egyéb rögzítés. A törvény indokolása szerint ezekre a pontosabb rögzítés érdekében van szükség, és a tanú védelme érdekében torzítható a felvételtől készült másolat. Ugyanakkor a citált szakasz utolsó mondata szerint, ha a felvétel különösen védett tanú kihallgatásáról készült, arra a zárt adatkezelés szabályait kell alkalmazni, nevezetesen azt csak a nyomozó hatóság és az ügyész ismerheti meg. Álláspontom szerint ilyenkor teljesen felesleges a torzítás, sőt másolat sem készíthető a különösen védett tanú kihallgatásáról készült felvételtől. Ennek egyébként értelme sincs, hiszen a felvételt más nem ismerheti meg, arra önmagában is csak azért van szükség, hogy az indokolás szerinti (és nyilvánvalóan a jegyzőkönyvre értett) rögzítést egyszerűsítsék. Véleményem szerint nincs szükség arra, hogy a különösen védett tanú kihallgatásáról képfelvétel készüljön, hiszen azt nem lehet másutt felhasználni, a jegyzőkönyv elkészítéséhez pedig a hangfelvétel is elegendő. Egyébiránt pedig, ha a bírósági tárgyalásról nem kell a jobb rögzítés érdekében ilyen felvételt készíteni, akkor a nyomozási bírót is képesnek kell tartani arra, hogy megoldja a kihallgatást felvétel készítése nélkül. A 268. § (3) bekezdése szerint a bíróság – amennyiben az ügyész fel kívánja használni a különösen védett tanú vallomását bizonyítékként – beszerzi a nyomozási bírótól a kihallgatásról készült jegyzőkönyvet is. Erről a jegyzőkönyvről másolat nem

---

⁷ Be. 213. § (2) bek.

⁸ Lásd erről még Csák Zsolt: A különösen védett tanú az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei tükrében. Magyar Jog, 2000/2., 80–81. o.

adható. A szabályozás szerint a kép- vagy hangfelvétel a jegyzőkönyv pontos rögzítéséhez szükséges, így álláspontom szerint erre is vonatkozik, hogy másolat róla nem adható (hiszen az gyakorlatilag a jegyzőkönyv melléklete, annak kiegészítő eszköze). Követve a logikát, ilyen módon a felvétel nem torzítható (hisz csak a másolat torzítható), így a különösen védett tanúról készült felvétel eredetben kerül (kerül?) a bírósághoz. Mivel azt a bíróság tagjain kívül más nem ismerheti meg, így problémát nem okoz, miközben felesleges szabályozást jelent a Be.-ben. A legjobb megoldás talán az lenne, ha az elkészült felvételt a jegyzőkönyv véglegesítése után megsemmisíténék.

A kihallgatás után elkészült jegyzőkönyvkivonat kerül az iratok közé. Hogy mikor és ki által, erre vonatkozóan a Be. két teljesen ellentétes szabályt is tartalmaz:

1. A 219. § (4) bekezdése szerint ha az ügyész a különösen védett tanú vallomását a bírósági eljárásban bizonyítékként kívánja felhasználni, a különösen védetté nyilvánított tanú kihallgatásáról készült jegyzőkönyvkivonatot csatolja a vádemelés alapjául szolgáló iratokhoz, a gyanúsítottat és a védőt erről, valamint e csatolt irat megtekintésének lehetőségéről értesíti. Ha ennek az iratnak a csatolása a nyomozás iratainak megismerése (193. §) után történt, a gyanúsítottat és a védőt erről értesíteni kell, és lehetőséget kell adni az utóbb csatolt irat megismerésére.⁹
2. A 263. § (3) szerint pedig a tanács elnöke a vádirat kézbesítésével egyidejűleg közli a vádlottal és a védővel, ha az ügyész különösen védett tanú vallomását kívánja bizonyítási eszközként felhasználni, figyelmezteti őket arra, hogy a különösen védett tanú vallomását tartalmazó jegyzőkönyvkivonatot megtekinthetik, és írásban a különösen védett tanúhoz kérdések feltevését, továbbá a tanú különösen védetté nyilvánításának megszüntetését indítványozhatják. A különösen védett tanúhoz feltett kérdések közvetlenül nem irányulhatnak a különösen védett tanú személyének és tartózkodási helyének felfedésére.

Az eltérés jelentős, hiszen bár időben valóban nem nagy a különbség, az első esetben a Be. az ügyész kötelezettségévé teszi az értesítést, addig a második esetben a bíróság értesíti a védelmet [tehát kvázi az ügyész ezen eseten alapul véve elmulasztotta a 219. § (4) bekezdésében foglalt kötelességét], továbbá csak a bíróság kötelességévé teszi a törvény, hogy felhívja a védelmet

---

⁹ Meg kell jegyezni, hogy maga a törvényszerkesztés is rossz, hiszen ennek a bekezdésnek sokkal inkább a nyomozásról szóló fejezetben (talán éppen az iratmegismerésről szóló 193. §-ban) lenne a helye, mintsem a vádiratról szóló rendelkezések között.

az esetleges kérdések feltevésére. Mindemellett az utóbbi szabályozás ellentétes a 193. § (1) bekezdésének utolsó mondatával, amely szerint a gyanúsított és a védő részére lehetővé kell tenni, hogy a vádemelés alapjául szolgáló valamennyi iratot megismerje, ez esetben azonban már csak mint vádlott ismerte meg a vád alapjául szolgáló iratot.

Fontos szabály, hogy a 305. § (4) bekezdés szerint, ha a védő és a vádlott a tanút megnevezi, vagy személyét kétséget kizáró módon azonosítja, a különösen védetté nyilvánítást a bíróság megszünteti.¹⁰ Meglepő azonban a Be. szövegezése, hiszen a törvény szerint a tanú megnevezésére csak a tárgyaláson, vagy pedig a bizonyítás kiegészítése után (annak eredményeként) kerülhet sor. Erre vonatkozó korlátozó szabály nincs a Be.-ben, ebből kifolyólag a védelem végtelen számú tippet tehet, tulajdonképpen annak hadát zúdíthatja a bíróságra.¹¹

Az előbbi szabályból kifolyólag tehát a Be. kizárja, hogy a tárgyalás előtt a védelem a tanút megnevezzék, ha pedig mégis, az nem köti a bíróságot, tehát nem kell megszüntetnie a különösen védetté nyilvánítását. A tárgyalás előtt csupán jogi érvelést tartalmazó indítványt tehet a védelem. Tekintettel arra, hogy a tárgyalás előkészítése során az ilyen irányú indítvány esetén kötelező előkészítő ülést tartani¹², ez az eljárás elhúzódásához is vezethet, ha a sikertelen ülés után a védelem újabb és újabb indítványokkal fordul a bírósághoz. Ekként tehát vagy az indítványok számát kellene korlátozni, vagy pedig az iratok tartalma alapján is lehetőséget kellene adni a bíróságnak a kérdésben való döntésre. A legjobb megoldás talán az lenne, ha a szabadlábúra helyezési indítvány szabályait¹³ alkalmaznák ez esetben is, tehát ha a védelem ismételt megszüntetési indítványt nyújt be, de abban új tényre, körülményre nem hivatkozik, akkor azt a bíróság érdemi indokolás és vizsgálat nélkül utasíthatná el.

A tárgyalás során tehát a sikeres azonosítás folyamánként a négy feltétel egyike már nem áll fenn, így a tanú különösen védetté nyilvánítását kógensen meg kell szüntetni. Ekkor már a tárgyaláson történő kihallgatásának sincs akadály, ha pedig a védelme továbbra is indokolt, akkor az más módon megoldható (személyi védelem, tanúvédelmi program). Abban az

---

¹⁰ Erre vonatkozó kifejezett indítvány hiányában is!

¹¹ Lásd erről még Mészáros Bence: Fedett nyomozás a büntülődzésben. Doktori értekezés. PTE ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2011, 110. o.; Varga Zoltán: A tanú és a tanúvédelem a bíróság szemszögéből. In: Mészáros Bence (szerk.): A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 2009, 120. o.

¹² Lásd Be. 272. § (2) bek. c) pont.

¹³ Be. 133. §

esetben pedig, ha a védő vagy a vádlott a tanút nem tudja azonosítani, akkor a személyére és a tartózkodási helyére vonatkozóan kérdést nem tehet fel, illetve a kérdés feltevését a tanács elnöke megtagadhatja.

A tárgyalás során tehát a különösen védett tanú – ha nem nevezik meg – nem hallgatható ki. Hogyha a bíróság a bizonyítás körében annak kiegészítést tartja indokoltnak, hivatalból vagy indítványra (az ügyész, vádlott és a védő kezdeményezheti) a különösen védett tanúhoz újabb kérdés tehető fel [Be. 305. § (3) bek.]. Ekkor a nyomozási bírónak megküldik a felteendő kérdéseket, és ő újra kihallgatja a különösen védett tanút [Be. 268. § (4) bek.], e kihallgatása megegyezik a nyomozáskor végrehajtott kihallgatással. Az erről készült jegyzőkönyvkivonatot pedig a bíróság elnapolt tárgyaláson ismerteti és teszi a bizonyítás anyagává. E szabályozás is körülményessé teszi az eljárást, mert adott esetben nemcsak egyszer merülhet fel a tanú újbóli kihallgatásának igénye, hanem akár többször is, így az jelentősen elhúzhatja az eljárást.

A különösen védett tanú kihallgatása kapcsán felvetődő alapelvi problémák

A vázolt kihallgatási folyamat kétségtől bonyolult és körülményes. Több szerző is megfogalmazta már az aggályait a kihallgatás e módja kapcsán, és az Emberi Jogok Európai Bírósága is számos ügyben kifejtette véleményét.¹⁴ A felvetődő hibák a következőkben foglalhatók össze.

A közvetlenség elvének és a vádlott tisztességese eljáráshoz való jogának sérelme

A különösen védett tanú kihallgatása egyfelől sérti a közvetlenség alapelvét. Ezen elv megsértése akár eljárási szabálysértés, akár a megalapozatlanság körében gyakran idézte elő az elsőfokú ítéletek hatályon kívül helyezését.¹⁵ *Tremmel* szerint a bizonyítás egy megismerési folyamat¹⁶, amelynek során az ítéldbíróság személyesen ismeri meg a büntetőeljárás bizonyítékait, azokat maga megvizsgálja és mérlegeli. Ebből fakadóan a közvetlenség elvének az felel meg, hogy az egész ítéldbíróság az összes bizonyítékkal érintkezésbe ke-

¹⁴ Lásd Csák Zsolt: i. m. 78–80. o.

¹⁵ Uo. 76. o.

¹⁶ Lásd Tremmel Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006.

rüljön, azaz a bíróság valamennyi tagja változatlan összetételben és mindvégig jelen legyen a bizonyításfelvételnél.¹⁷ A különösen védett tanú kihallgatásakor az ítélőbíróság nem kerül érintkezésbe a bizonyíték forrásával (hiszen a bíróság tagjai különösen védett tanúval soha nem találkoznak személyesen, a kihallgatását nem ők végzik), ekként tehát a tanú a bírósági bizonyításfelvételnél sincs jelen. A közvetlenség elvének fontos összetevője, hogy a bizonyítékok megismerése kontradiktórium tárgyaláson történik¹⁸, ahol a vád és (a vizsgált esetben főként) a védelem is közreműködik. A különösen védett tanú kihallgatásakor a vádat képviselő ügyész jelen lehet ugyan, a védelem azonban sohasem. Ekként tehát sérül a közvetlenség alapelvének egyik összetevője is, a kontradiktórium ilyenkor nem érvényesül. Az Emberi jogok európai egyezménye¹⁹ 6. cikkének 3/d. pontja szerint ugyanis „*minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy kérdéseket intézzon vagy intéztessen a vád tanúihoz*”. A tisztességes eljáráshoz való jogot deklaráló 6. cikkely tartalmazza a kontradiktórium és a fegyveregyenlőség elvét is, amely a különösen védett tanú esetében nem érvényesül, hiszen a vádlott azon joga szenvedhet sérelmet, hogy a tanúkhöz kérdéseket intézhessen vagy intéztethessen.²⁰ A felhasznált bizonyíték ilyenkor pedig kétségkívül származékos, hiszen nem a szóbeli kihallgatásból származó bizonyíték válik a bizonyítás anyagává, hanem a nyomozási bíró előtt tett vallomásról készült jegyzőkönyv kivonata mint okirati bizonyíték, amely ekként már többszörösen származékos bizonyíték. Bár a Be. garanciális szabályként rögzíti, hogy a nyomozási bíró köteles az ítélőbírósághoz hasonlóan meggyőződni a különösen védett tanú szavahihetőségéről és vallomásának hitelt érdemlőségéről, a védelem nem részesülhet ebben, nekik nincs eszközük annak ellenőrzésére.

A szóbeliség elvének törése

A közvetlenség elvétől elválaszthatatlan a szóbeliség elve, amely szintén sérül a különösen védett tanú kihallgatásakor. A kihallgatás e módja szóban tör-

¹⁷ Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2004, 101. o.

¹⁸ Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2012, 74. o.

¹⁹ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt egyezmény (Magyarországon kihirdette az 1993. évi XXXI. törvény, a továbbiakban: egyezmény).

²⁰ Varga Zoltán: A tanúvédelem és a tisztességes eljárás. In: Belovics Ervin – Tamási Erzsébet – Varga Zoltán (szerk.): Örökség és büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre Tiszteletére. PPKÉ JÁK, Budapest, 2011, 206. o.

téni ugyan, azt azonban nem az ítélebíróság folytatja, ott csak a kihallgatási jegyzőkönyv kivonatának esetleges felolvasása, valamint a bizonyítás kiegészítésekor beszerzett újabb vallomásról készült jegyzőkönyvkivonat kerül a bizonyítás anyagába. A közvetlenség és a szóbeliség elvének e megsértése teljesen háttérbe szorítja a nem szóbeli (nonverbális) elemek, mozzanatok felhasználását, az úgynevezett metakommunikációs folyamatok kiaknázását. Pedig például a személyi jellegű bizonyítékok értékelésénél egyenesen perdöntő jelentőségű lehet a vallomást tevőnek a kijelentéseit kísérő metakommunikációja: testtartása, hanghordozása, gesztusai, határozottsága, pirulása, hebegése, zavartsága, nyugalma, következetessége stb.²¹ Az ítélebíróságnak tehát e jelek felhasználása nélkül kell döntenie arról, hogy a vallomást bizonyítékként felhasználja-e, egyáltalán azt hogyan értékelje a többi – esetlegesen eredeti – bizonyíték mellett.²²

A védelem elvének sérelme

A különösen védett tanú alkalmazása továbbá sérti a védelemhez való jogot is. Bár kétségtelen, hogy a tanúvédelem e fajtája éppen azért született meg ilyen formában, hogy az esetleges befolyásoktól a tanút megvédje, a büntetőeljárásnak alapelve a védelem elve, amely e körben sérül. A védelem ugyanis nem lehet jelen a tanú kihallgatásánál, sőt a különösen védett tanú vallomásának felhasználásáról legkorábban az iratmegismerésnél, vagy már csak a vádirat kézhezvételekor szerez tudomást, a kihallgatási jegyzőkönyv kivonatát csak akkor ismerheti meg. Közvetlen kérdezési és észrevételezési joga nincs. Kérdések feltevését indítványozhatja ugyan a védelem, de azokat a bíróság megtagadhatja. *Fenyvesi* szerint a szabályozás olyképpen lenne kívánatos, hogy a Be. [...] kötelező erővel mondaná ki a védői kérdésindítvány bírói feltevését.²³ A védelem egyetlen „ütőkártyája” az lehet, ha a vallomás alapján ki tudja szakozni, hogy ki lehet a különösen védett tanú. Erre vonatkozóan akár találgatásokba is belemehet, de a különösen védetté nyilvánítás feloldására vonatkozó indítványában konkrétan meg kell jelölnie a különösen védett tanú személyét vagy tartózkodási helyét. Ellenpéldaként hozható fel a kérdezési jog kapcsán

21 Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: i. m. 74. o.

22 Itt meg kell jegyezni, hogy ha elfogadjuk azt, hogy a különösen védett tanú kihallgatásáról kép- és hangfelvétel készüljön, akkor azt az ítélebíróság a jegyzőkönyvvel együtt megismerhetné, és abból következtetéseket tudna levonni. Igaz, a védelmet ez kevésbé vigasztalná, ha ők maguk nem részesülhetnek ebből.

23 Fenyvesi Csaba: A védőügyvéd. A védő büntetőeljárás szerepéről és jogállásáról. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2002, 185. o.

az Egyesült Államok, ahol kiemelt szerepe van a keresztkérdézéses rendszernek. A védelem alapvető, alkotmányos joga a kihallgatandó tanúk esetén nemcsak a korábbi, hatóság előtt tett vallomások megismerése, hanem a bíróság előtti tényleges konfrontáció lehetősége.²⁴ Mint már említettem, a kontradiktórium elve nem érvényesül a bírósági eljárásban sem, hiszen a különösen védett tanú a tárgyaláson nem hallgatható ki, ezért a védelem soha nem kerül vele kapcsolatba, kérdéseket is csak a tanács elnökének útján tehet fel, így a védő kérdései joga csorbulhat a különösen védett tanúk vallomásának kontradiktórius, fegyveregyenlőségű megvizsgálása terén, miután nincs kötelező elrendelése annak védelmi kezdeményezése esetén.²⁵

A nyilvánosság elvének törése

Végül, a különösen védett tanú kihallgatása sérti a nyilvánosság elvét is. A nyilvánosság elve ugyanis nemcsak azt jelenti, hogy a bírósági tárgyalás nyilvános [amit a Be. 237. § (1) bekezdése mond ki], hanem azt is, hogy a bizonyítékoknak is, amelyeket a bíróság az ítélet alapjául elfogad, nyilvánosnak kell lenniük. A titkos bizonyítékok ugyanis mindig felvetik azt a kérdést, hogy a résztvevők és a társadalom számára is megismerhetetlenek, így létük és bizonyító erejük megkérdőjeleződik. A különösen védett tanú anonim tanúskodása miatt titkos bizonyítéknak minősül, hiszen sem a tanút, sem pedig a teljes kihallgatását a résztvevők és a társadalom tagjai sem ismerhetik meg, ezáltal pedig a társadalmi kontrollfunkció nem érvényesülhet.

Gyakorlati példa a különösen védett tanú alkalmazására

A különösen védett tanú intézménye tehát több eljárási alapelvet is sért, amelyek együttes fennforgása miatt az intézmény jelenlegi szabályozása aggályos. A gyakorlati alkalmazás nem ritka, a bíróságok számos ügyben vesznek igénybe különösen védett tanút, és a vallomásukat bizonyítékként használják fel. A legelső ügyben, amelyben a bíróság különösen védett tanút alkalmazott és ítéletét részben az ő vallomására alapította, a bíróság ítéletében ki is fejté, hogy *„nem vitásan az egyik igen fontos eljárási alapelv; a közvetlenség elve, de a nyilvánosság elve is csorbát szenved, hisz a tanú személyes meghallgatására a*

²⁴ Herke Csongor: A tanúvédelem külföldi modelljei. In: Mészáros Bence (szerk.): i. m. 91. o.

²⁵ Fenyvesi Csaba: Védői jogok az elsőfokú bírósági tárgyaláson. Jogelméleti Szemle, 2001/4.

tárgyaláson nem kerülhet sor és a tanú kiléte sem a vádlott, sem a védő, de még az ítélkező bíró előtt sem ismert”²⁶. Ettől függetlenül – véli a bíróság – a Be. garanciális szabályai miatt a bizonyíték aggálytalan, így felhasználható, ugyanakkor „*csupán annyiban szolgálhat bizonyítékként, amennyiben más bizonyíték vagy bizonyítékok nem cáfolják meg a tartalmát, és a bizonyítandó tények tekintetében logikailag odaillő tartalommal bír(nak)*”²⁷. A bíróság tehát tudatában volt annak, hogy az ilyen tanú vallomása milyen körülmények között használható fel a büntetőeljárásban. Az ügyben másodfokon eljáró Legfelsőbb Bíróság (ma már Kúria) előtt a védők egyöntetűen arra az álláspontra helyezkedtek fellebbezésükben, hogy mivel nem volt kialakult gyakorlat a különösen védett tanúk vallomásának bizonyítékként történő felhasználása kapcsán, a bíróság hibát követett el, amikor ítéleti tényállásának alapjául bizonyítékként elfogadta. A Legfelsőbb Bíróság hosszan elemezve kimondta, hogy az elsőfokú bíróság helyesen és a törvény betartásával járt el akkor, amikor a különösen védett tanúk vallomását bizonyítékként fogadta el: „*A különösen védett tanú vallomása a bizonyítás körében okirati bizonyíték [...] az elsőfokú bíróság az általa folytatott bizonyítási eljárás során ezt az okirati bizonyítékot illeszti az egyéb közvetlen, közvetett bizonyítékok objektív adatok, mint bizonyítási eszközök láncolatába és értékeli a Be. 5. §-ának (3) bekezdése alapján a szabad bizonyítás körében.*”²⁸ Látjuk tehát, és elvi értelemben mondták ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy az elsőfokú bíróság az okirati bizonyítékként felhasznált vallomásokat hiba nélkül illesztette a többi (javarészt terhelő) bizonyíték közé, amely azok közül tartalmában nem lógott ki, s a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve alapján kétséget kizáróan jogszerűen fogadta el bizonyítékként. Ekként tehát a Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a védelem alappal nem támadhatta a különösen védett tanúk vallomásának felhasználását.

Rámutatott továbbá a Legfelsőbb Bíróság arra is, hogy a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvéből fakadóan a különösen védett tanú vallomása sem eshet kisebb súllyal latba, mint a tárgyaláson kihallgatott tanú vallomásából származó bizonyíték. Ugyanakkor, az Európa Tanács ajánlását²⁹ figyelembe véve bűnösséget megállapító ítélet általában nem alapozható kizárólag – vagy túlnyomórészt – különösen védett tanú vallomására.³⁰

²⁶ A Pest Megyei Bíróság 8.B.1131/1997/74. sz. ügy ítélete.

²⁷ Uo.

²⁸ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának Bf. V. 2.468/2000/7. számú ítélete.

²⁹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(97) 13. számú ajánlása.

³⁰ Berkes György (szerk.): Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára II. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 98. o.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a jogalkalmazás igyekezett a Be. szabályait megfelelően alkalmazni már akkor is, amikor a gyakorlatnak még nem volt kellő tapasztalata a különösen védett tanú intézményéről.

A hibákat továbbra sem küszöbölték ki, a bíróságok betartják ugyan a Be. rendelkezéseit, a közvetlenség, a szóbeliség és a nyilvánosság alapelve mellett a védelem joga is sérül, amelyek miatt a különösen védett tanú intézményének felülvizsgálata továbbra is időszerű és szükséges.

A következőkben a különösen védett tanú tárgyaláson történő kihallgatásának alternatív megoldásaira teszek javaslatot.

A különösen védett tanú kihallgatásának alternatív megoldásai – de lege ferenda

Láttuk, a Be. kizárja, hogy a különösen védett tanút a bíróság tárgyaláson hallgassa ki [Be. 280. § (3) bek.; 294. §]. A következőkben három, a különösen védett tanú kihallgatására vonatkozó lehetséges megoldást vázolok.

Kihallgatás zárt célú távközlő hálózat útján

A technikai fejlődés következtében és a szervezett bűnözés elterjedése miatt a jogalkotó a 2002. évi I. törvénnyel emelte be a 2003. július 1-jén hatályba lépő új Be.-be a zárt célú távközlő hálózat útján történő kihallgatást mint a tárgyalás tartásának egyik speciális formáját. A *Kommentár* szerint a kihallgatás e formájának bevezetését mindenekelőtt a sértett és a tanúk kímélete és védelme, emellett az eljárás gyors és biztonságos lefolytatásához fűződő érdek indokolja.³¹ E megfogalmazásból kitűnik, hogy a zárt célú távközlő hálózat útján történő kihallgatás a tanúk védelmét és az eljárás biztonságos lefolytatását szolgálja. A különösen védett tanú intézménye a tanú védelmét szolgálja az eljárásban, emiatt őt a tárgyaláson kihallgatni nem lehet. A zárt célú távközlő hálózat útján történő kihallgatás feltételeinél (Be. 244/A–244/D §) rögzíti a törvény, hogy a tanú kihallgatható ilyen formában akkor is, ha védelme ezt indokolta teszi³²; vagy akinek a tárgyaláson való megjelenése a közbiztonság veszélyeztetésével járna.³³ E két kitétel beiktatására egyértelműen a tanúvédelmi szabályok miatt került sor, éppen ezért a

---

31 Uo. 688. o.

32 Be. 244/A § (2) bek. d) pont

33 Be. 244/A § (2) bek. e) pont

zárt célú távközlő hálózat útján történő kihallgatás szabályai alapján lehetőség lenne a különösen védett tanú kihallgatására is ilyen módon, a tiltó rendelkezés nem e szabályok között szerepel. Mód van rá, hogy a zárt célú távközlő hálózat útján történő kihallgatáskor a tanú személyazonosságának megállapítására alkalmas egyedi tulajdonságai (például arcvonásai, hangja) a közvetítéskor technikai úton torzíthatók [Be. 244/C § (5) bekezdés] legyenek. E szabályok összevetése alapján tehát a különösen védett tanú tárgyaláson történő kihallgatásának nincs tanúvédelmet gyengítő hatása, a védelme és anonimitása az eljárás során továbbra is fenntartható.³⁴

A kihallgatás megvalósítása során megfelelően alkalmazni lehetne a 244/C § (4) bekezdésben foglaltakat, ahol a tizennegyedik életévét be nem töltött tanúra vonatkozó eltérő szabályok találhatók. Ennek folytán tehát a különösen védett tanúhoz csak a tanács elnöke intézhetne kérdést (aki a jelenlegi szabályok szerint is dönt, hogy az indítványozott védői, ügyészi kérdés feltehető-e a különösen védett tanúnak), az indítványozás pedig a korábbi szabályok szerint maradna.

A különösen védett tanú kép- és hangfelvételét torzítanák, továbbá őt csak a tanács elnöke és a bíróság tagjai láthatják eredeti valójában, a teremben helyet foglalók pedig csak a torzított hangját és képmását. Ez a megoldás ketős kép- és hangfelvétel készítésére alkalmas rendszer használatát igényli. Az egyik rendszer a torzított, míg a másik a valós kép- és hangfelvételek lejátszását szolgálná. Fontos további (szinte triviális) szabály lenne, hogy a kihallgatáson a tanú személyi adatait zártan kezeljék, hiszen ennek hiányában a torzítás sem tartja anonimitásban a nevén szólított tanút. Ez a megoldás a mai technikai fejlettség mellett problémamentesen megoldható, ekként tehát ez sem állhat a kihallgatás útjában.

Ez esetben a Be. zárt célú távközlő hálózatra vonatkozó részének címét is módosítani kell, hiszen enélkül ellentétbe kerülne a különösen védett tanú kihallgatása azzal a fő szabállyal, hogy őt tárgyaláson nem lehet kihallgatni, holott a zárt célú távközlő hálózat alkalmazását (téves elnevezéssel) tárgyalásnak minősíti a törvény.³⁵

---

³⁴ Erre utal egyébként Tóth Mihály is. Tóth Mihály: Adalékok új büntetőeljárási törvényünk mozgalmal gyermekeihez. Tanúvédelem és iratismertetési jog a modifikációk sodrában. In: Holé Katalin – Kabódi Csaba – Mohácsi Barbara (szerk.): Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak. ELTE ÁJK, Budapest, 2009, 426. o.

³⁵ Hiszen ennek alkalmazásakor tulajdonképpen nem is beszélhetünk tárgyalásról, mivel a tárgyalásnak csak egyes mozzanatait végezheti el a bíróság.

Kiküldött bíró útján történő kihallgatás

A másik ennél a megoldásnál némileg egyszerűbb, ekkor ugyanis a különösen védett tanút kiküldött bíró útján lehetne kihallgatni. Ha a bizonyítás tárgyaláson nem végezhető el [...] a bíróság hivatásos bíró tagját küldi ki.³⁶ Ebben az esetben a kiküldött bíró maga hallgatná ki a különösen védett tanút. Erre a kihallgatásra a 304. § (5) bekezdésében foglalt védelmi értesítések mellőzését analógiával ebben az esetben is elhagyhatja a bíróság. E megoldás folytán a kiküldött bíró (aki célszerűen a tanács elnöke lenne) közvetlenül szerzi be a különösen védett tanú vallomását, így tehát mind a közvetlenség, mind pedig a szóbeliség elvének törése enyhülne, igaz, a védelem elvét továbbra is sértené ez a megoldás. Tekintettel arra, hogy a tanút nem az ítélkező bíróság elől próbálja „rejtetni”, „titokban tartani” a jogalkotó és a tanúvédelem intézménye, a kiküldött bíró útján történő kihallgatás lényegesen jobb lenne a jelenlegi szabálynál.

A tanú tárgyaláson történő kihallgatása

A harmadik – *Mészáros* szerint a legegyszerűbb és legjobb – megoldás az lenne, amikor a különösen védett tanú egy vászon mögött elhelyezkedve tené meg vallomását a tárgyaláson.³⁷ Mészáros szerint ez a megoldás a legolcsóbb és ennek külföldi példái is szép számban akadnak, mindemellett pedig a közvetlenség és szóbeliség elve maradéktalanul teljesülhetne, és a védelem jogai is kevésbé csorbulnának.³⁸

A három megoldás közül nehéz eldönteni, hogy melyik megoldás áll legközelebb ahhoz, hogy a már felsorolt és elemzett hiányosságok kiküszöbölhetőek legyenek, hiszen mindegyik valamilyen szempontból előnyösebb a másikonál.

A legjobb megoldásnak a tanú zárt célú távközlő hálózat útján történő kihallgatását tartom. A közvetlenség elvét ugyanis csak lényegesen kisebb mértékben sérti az, ha a tanút zárt célú távközlő hálózat útján hallgatja ki az ítélőbíróság, ekkor legalább áttételesen kapcsolatba kerül a tanúval. A szóbeliség elvének sérülése is enyhébb, hiszen a különösen védett tanú hangját és képmását a bíróság tagjai eredeti valójában figyelhetik meg, így annak metakommunikációs jelei is olvashatók. A nyilvánosság elve – ha a bíróság

---

³⁶ Be. 304. § (1) bek.

³⁷ Lásd erről bővebben Mészáros Bence (2011): i. m. 108. o.

³⁸ Uo.

egyéb okból nem zárja ki a nyilvánosságot az eljárás egészéről vagy annak egy részéről – szintén érvényesülhet, hiszen a média és a teremben helyet foglaló hallgatóság is láthatja és hallhatja (torzítva) a különösen védett tanút, így a bizonyítékot is kevésbé érzik titkosnak. A leginkább sérelmet szenvedő védelem elve is lehetőséghez jutna, hiszen a tárgyalás keretében kihallgatott tanú vallomását élőszóban és nem a jegyzőkönyv kivonata alapján ismerhetné meg. További fontos és előnyös megoldás lenne az, hogy a bíróságnak nem kellene a tárgyalást elnapolnia ahhoz, hogy a különösen védett tanúhoz szóló kérdésekre a nyomozási bíró kihallgassa, hanem az nyomban, a zárt célú távközlő hálózat útján tartott tárgyaláson megtörténhet, amit a bíróság már a bírósági eljárás megkezdésekor betervezhet. E megoldás pergyorsító, praktikus és akár költségkímélő megoldás is lehet. Hátrányként talán az említendő meg, hogy a különösen védett tanúnak a kihallgatáskor ügyelnie kell arra, hogy személyazonossága és tartózkodási helye ne legyen kikövetkeztethető, ez azonban felkészüléssel és a tanács elnökének előzetes instrukciói segítségével könnyen kiküszöbölhető. Továbbá, mivel a kérdezés joga csak a tanács elnökét illeti meg, az ő felelőssége és felkészültsége garanciát jelenthet a tanúvédelemre.

A kiküldött bíró útján történő kihallgatás előnye, hogy ekkor a közvetlenség és a szóbeliség elvének sérelme kiküszöbölhető, hiszen az ítélebíróság egy tagja közvetlenül a különösen védett tanútól szerzi be a bizonyítékot. Bár e megoldás továbbra sem rendezi a nyilvánosság és a védelem elvének sérelmét, a jelenlegi szabályozásnál lényegesen jobb lehet.

A Mészáros által felvetett és külföldön alkalmazott vásznas megoldás pedig mindegyik problémára megoldást jelenthet, mindazonáltal a tanú fizikai védelme a tárgyalás idején (hiszen a vádlott és a védő tudomással bírna arról, hogy ilyen tanút fognak kihallgatni) kétségkívül nehezebben megoldható feladat, ami pont a védelem megszervezése miatt nehezen lenne kivitelezhető.

Összegzés

A tanúvédelmi szabályok bevezetése a Be.-be még az ezredforduló előtt megtörtént, és fontos garancia a büntetőeljárás sikere érdekében. A különösen védett tanúra vonatkozó megoldások azonban számos problémát vetnek fel. A nyomozáskor a különösen védett tanút a nyomozási bíró hallgatja ki. Ez a megoldás helytálló, hiszen kiemelt szerepe miatt jó, ha a tapasztaltabb bíró hallgatja őt ki. Mindamellett a kihallgatásával kapcsolatos részletszabályok

nem eléggé átgondoltak, a már említett kép- és/vagy hangfelvétel készítése, illetve annak sorsa tisztázatlan, szerepe megkérdőjelezhető. Ennek módosítására mindenképpen szükség van, hiszen nem kellően rendezett megoldásról beszélhetünk. Ugyancsak aggályos, sőt ellentétes szabályokat tartalmaz a Be. arról, hogy a védelem mikor értesülhet a különösen védett tanú vallomásának felhasználásáról, egyáltalán arról, hogy az ügyben különösen védett tanút vesz igénybe a hatóság. Az egyik szabály szerint a vádemelés alapjául szolgáló iratokhoz kell csatolni, és az ügyésznek kell értesítenie a védelmet, míg a másik – szintén hatályban lévő – szabály szerint a bíróság a vádirat kézbesítésével együtt értesíti a védelmet. A kollízió feloldása mindenképpen szükséges, hiszen így a hatáskörök összeütköznek, ami a jogállamiság követelményével ellentétes, és nagyban sérti a védelem jogait. A jobbik megoldásnak azt tartom, hogy az ügyész csatolja az iratokat, hiszen a védelemnek joga van megismerni valamennyi – a vád alapjául szolgáló – bizonyítékot legkésőbb az iratmegismeréskor, ebből kifolyólag tehát a meglévő szabályt is úgy kellene módosítani, hogy legkésőbb az iratmegismerésre már rendelkezésre álljon a kihallgatási jegyzőkönyv kivonata.

A bírósági eljárási szakban a különösen védett tanú kihallgatása több eljárásjogi alapelvet is sért, így a közvetlenség, a szóbeliség, a nyilvánosság és a védelem elvét, illetve a tisztességes eljáráshoz való jogot, a kontradiktórium elvét és a fegyveregyenlőség elvét is. Mindezek a törések amiatt következnek be, mert a különösen védett tanút a Be. értelmében (vitathatatlanul jogosan) nem lehet tárgyalás keretei között kihallgatni. Mindazonáltal merőben körülményes és aggályos is a bírósági eljárási szakban az egyébként nyomozásra fókuszáló és a bírósági eljárási szakban szinte funkció nélküli nyomozási bíróra bízni a tanú újbóli kihallgatását, hiszen arra egyéb megoldások is találhatóak.

A tanúvédelem Be.-be iktatásakor a törvény még nem adott lehetőséget zárt célú távközlő hálózat útján történő tárgyalás tartására, 2003 óta azonban a szabályok között már szerepel a kihallgatás e speciális formája, ezáltal mód van arra, hogy a tanút (és kivételesen a terheltet is) külön helyiségben, képet és hangot egyidejűleg továbbítani képes technikai eszközzel hallgassa ki a bíróság. A zárt célú távközlő hálózat útján történő kihallgatás beiktatása óta eltelt kilenc évben több esetben is sikeresen alkalmazták, ezekben az ügyekben a tanúvédelem és a tanúktól várható bizonyíték is fontos szerepet töltött be. A kihallgatás e formája útján a tanú védelme minden esetben kellően szavatolt.

A zárt célú távközlő hálózat útján történő kihallgatás, a kiküldött bíró intézménye vagy a vászon mögött tett vallomás mint új alternatív megoldások a tanúvédelem megfelelő garanciái lehetnek.

A vázolt megoldások nem tökéletesek ugyan, de a különösen védett tanú eljárásjogi pozíciója miatt kulcsfontosságú, hogy a személye és a tartózkodási helye a védelem számára ne váljon megismerhetővé. Emiatt nehezen képzelhető el olyan megoldás, amely valamennyi eljárásjogi alapelv érvényesülését garantálná a tanú védelmével együtt, de – bár továbbra is korlátozottan – a közvetlenség, a szóbeliség, a nyilvánosság, a védelem elve, a tisztességes eljárás követelménye és a kontradiktórus eljárás is jobban érvényesülhet a vázolt esetekben. Az előbbieket miatt tehát a különösen védett tanú intézménye kapcsán indokoltnak látszik a jelenlegi szabályozás mélyreható és alapos vizsgálata, újragondolása.